

EN KRITIK AF VISSE RETNINGER INDENFOR MODERNE LIGEVÆGTSTEORI

AF MAURICE H. DOBB

ADSKILLIGE moderne Økonomer, bl. a. *Cassel* og *Robbins*, har hævdet, at det er overflødigt at opstille en Værditeori og en Omkostningsteori. Det er tilstrækkeligt, at den økonomiske Videnskab udformer en Prisdannelseslære med Udgangspunkt i visse empiriske Iagttagelser af Individernes Handlemaade paa et Marked. *Myrdal* har fornylig udtalt, at dette er den eneste Betydning i hvilken Økonomien kan være objektiv, at den tidligere Nationaløkonomi byggede paa etiske og politiske Forudsætninger, og at en Værditeori i Modsætning til en Prisdannelseslære overhovedet kun har Mening i etisk Betydning.

Det er denne Anskuelse, jeg her skal bestride. For det første mener jeg ikke, at den klassiske Værditeoris Forudsætninger var overvejende etiske, men at dens Fremgangsmaade beror paa den særlige Art af Problemer, som den behandlede. For det andet mener jeg, at den moderne Ligevægtsteori om Prisdannelsen giver Afkald paa mere end den etiske Vurdering, og at den paa Forhaand afskærer sig fra at besvare de principale Spørgsmaal, som den klassiske Økonomi søgte at besvare, samt en Række andre Spørgsmaal, som den oftest mener at kunne behandle, og disse Spørgsmaal er paa ingen Maade etiske.

Det var *Marx*, som sondrede mellem »den klassiske Økonomi« og »Vulgærøkonomien«, en Sondring, hvis Betydning hyppigt overses. *Marx* maa have ment noget andet og mere end blot dette, at *Ricardos* Efterfølgere var blevet Apologeter for den kapitalistiske Samfundsordning. *Ricardo* selv var i fremtrædende Grad en Apologet for Kapitalismen, og *Marx* havde ingen Indvendinger mod Apologetik i og for sig. For ham udvikledes netop den sande Viden af den hegelske Konflikt mellem Apologetik og Mod-Apologetik. *Marx* maa have ment, at de to Skolers Problembehandling, hver for sig, var udformet med Henblik paa afgørende forskellige Opgaver, og at de senere Økonomer stadig troede at be-

svare Spørgsmaal, overfor hvilke deres Grundbegreber i Virkeligheden var ganske uegnede. For Marx var Nationaløkonomiens Opgave, bag om de ydre økonomiske Fænomener — Markedets Bytteforhold — at finde det væsentlige og opstille de Love, som styrede det. For at gøre dette, var det nødvendigt at betragte det økonomiske System som en Helhed, ikke atomistisk. For Marx var Formaalet at udlede »det kapitalistiske Samfunds Udviklingslove«, de »makroskopiske« Samfundslove, og han angreb de Økonomer, der fulgte efter Ricardo, fordi de ikke kunde se Skoven for Træer, og fordi de opererede med Begreber, som kun kunde fortolke visse Sider af det økonomiske Liv og ikke Processen som Helhed. F. Eks. er Marx's Kritik af Stuart Mills Omkostningsteori vendt mod Mills Lære, at Produktionsomkostningerne bestaar af Arbejds løn plus normal Profit, men som ikke indeholder noget Princip til Bestemmelse af Profiten.

Der er for mig ingen Tvivl om, at den klassiske Økonomi saa sin Hovedopgave, ikke i at undersøge de enkelte Varepriser, men derimod Klasseindkomsternes Natur og Bevægelser, idet den beskæftigede sig med de tre vigtigste Samfundsklasser, Jordejerne, Driftsherrerne og Arbejderne. Det var ved Bevægelserne i Klasseindkomsterne, at den vilde forklare den økonomiske Udvikling. En Værdilære — om Varernes Værdi — havde først og fremmest Betydning som et Middel til at forklare Klasseindkomsterne, og i Handelsteorien var Hovedsagen ligeledes at forklare Udenrigshandelens Virkninger paa Klasseindkomsterne. Sætninger som: »hvis Lønnen stiger, falder Profiten«, »Efterspørgsel efter Varer er ikke Efterspørgsel efter Arbejde«, »Lønniveauet paaavirker ikke den internationale Handels Betingelser, men kun Fordelingen af dens Udbytte« og andre Følgeslutninger af Arbejdsværdilæren har ganske vist kun Gyldighed under en vis Abstraktion og med en vis Tilnærmelse, men de udsiger ikke desmindre noget væsentligt om de Spørgsmaal, de behandler. Som et Eksempel paa deres Betydning kan nævnes, at medmindre den førstnævnte Sætning er rigtig, vil en Stigning af Lønniveauet ikke opfordre til Anvendelse af Maskiner.

I den klassiske Økonomi, i Særdeleshed hos *Ricardo* og hans Skole, ligger Hovedvægten paa Modsætningsforholdet og ikke paa Ligheden mellem Klasseindkomsterne. Denne Sondring bygger paa Grundbegreberne Realomkostning og Surplus, og herpaa hviler Adskillelsen mellem Brutto- og Nettoudbytte. De første Nationaløkonomer, Petty og Fysiokraterne, forstod ved Realomkostnin-

ger Korn, anvendt til Saasæd eller Føde, altsaa en rent objektiv Betydning. Senere ændredes Betydningen til den faktiske Anvendelse af menneskeligt Arbejde. Det økonomiske Problem blev betragtet under Synsvinklen: Mennesket contra Naturen, og Omkostninger var et objektivt Maal for den menneskelige Virksomhed i Kampen for at fravriste Naturen et Udkomme. Hos Fysiokraterne, Ricardo og Marx betød »surplus« eller »rent« som Indkomstkategori, en Betaling modtaget, ikke for et Omkostnings-element, ikke som Værdiækvivalent for noget Bidrag til Produktionsprocessen, men for Ejendomsretten til en knap Produktionsfaktor. Det var en Knaphedspris, ikke en Produktivitetspris. Hos Marx blev Begrebet »surplus« udstrakt til at betegne alle Indkomster, som ikke var baseret paa produktiv Virksomhed, men paa Ejendomsret. Dette er ikke en etisk Vurdering, men en rent objektiv Sondring. Den medfører, for saa vidt den er rigtig, at dersom den økonomiske Udvikling antager Former, der er gunstige for Arbejdslønnen og ugunstige for Profiten, vil dette opfordre den herskende Klasse, hvis Indtægter bestaar af Profit, til at modarbejde Fremskridtet. Profiten, der kan være en virksom Drivkraft for de tekniske Fremskridt, kan altsaa ogsaa blive en Bremse paa Udviklingen. Med andre Ord, Profiten er opstaaet af Knaphed, og Profitindkomsterne adskiller sig derfor paa afgørende Maade fra Arbejdsindkomsterne, og heraf følger et Modsætningsforhold mellem Profit og Overflod, der giver sig Udslag i et Modsætningsforhold mellem Samfundsklasserne i en bestemt historisk Periode.

Den moderne Nationaløkonomi anvender andre Begreber. Foreløbig skal jeg se bort fra Forskellen mellem de Forfattere, der anvender Utilitetsbegrebet, og dem, der som *Pareto* i hans senere Arbejder og *Cassel* har forladt dette Begreb. Efter min Mening er disse to Retningers fælles Forudsætninger af langt større Betydning end deres Afvigelser. Den vigtigste Forskel mellem moderne økonomisk Teori og den klassiske kan formuleres under tre Punkter.

For det første er Økonomiens Begreber bragt over paa et fuldtud subjektivt Grundlag. Udgangspunktet er visse mentale Fænomener, Individernes Attraa og Indstilling. F. Eks. udtaler *Pigou*, at i det Ligningssystem, som udgør den moderne Værditeori, beror de afgørende Konstanter paa menneskelige Bevidsthedsfænomener.

For det andet har de moderne Økonomer vist en voksende Interesse for Bevægelserne i de enkelte Priser, fremfor i Prissystemet som en Helhed.

For det tredje betoner de moderne Økonomer Ligheden og ikke Forskellen mellem Klasseindkomsterne. Dette skyldes ikke, at man har faaet Øjnene op for nye Kendsgerninger, men beror efter min Mening paa den Metode, der anvendes; det ligger i Begrebernes Natur, ikke i Tingenes. Det skyldes, at Forskellen mellem Klasseindkomsterne ikke udspringer fra Efterspørgselsiden — da alle Produktionsfaktorer maa samarbejde for at imødekomme Efterspørgslen, er de alle i lige Grad »nødvendige« — men alene fra Udbudssiden. Følgelig kan en saadan Forskel kun udtrykkes ved Hjælp af en Omkostningsteori, og en konsekvent Omkostningsteori kan efter min Mening ikke udvikles paa rent subjektivt Grundlag — med Udgangspunkt i individuelle Bevidsthedsfænomener.

Med Hensyn til det første Punkt har Overgangen til et subjektivt Grundlag medført visse implicite Forudsætninger, som man næppe altid er opmærksom paa. Naar man gaar ud fra det enkelte Individets Vilje, hans Attraa, hvad enten den opfattes hedonistisk eller behaviouristisk, saa maa man nødvendigvis abstrahere fra Individets sociale og klasse-mæssige Placering i Samfundet, altsaa Forhold, der i væsentlig Grad bestemmer hans Indstilling. Med andre Ord, Individets Attraa betragtes abstrakt og atomistisk. De økonomiske Love opfattes som gældende for et Samfund af abstrakte Individuer, med hvis sociale Placering man ikke beskæftiger sig, om de er rige eller fattige, om Arbejdssælgeren er en Proletar, eller om han tillige besidder Formue o. s. v. De økonomiske Love er i sig selv uafhængige af saadanne Forudsætninger, og det synes indlysende, at de opfattet paa denne Maade bliver af ganske formel Karakter og derfor afgørende forskellige fra de Love, den klassiske Økonomi formulerede. Jeg er klar over, at der næppe eksisterer fuldstændigt formelle Domme og at enhver Sætning, som ikke er ganske meningsløs, indeholder et eller andet Element af virkeligt Indhold, men i dette Tilfælde bliver de økonomiske Love saa abstrakte, at de kun kan betragtes som udvidede Definitioner af Begreberne »økonomisk Samfund« eller »Bytteøkonomi«. De indeholder intet af de særlige Elementer, som er karakteristiske for den nugældende Samfundsorden, nemlig den kapitalistiske, og kan derfor ikke beskrive denne Samfundsorden. De kan ikke udtrykke Udviklingslovene for det kapitalistiske Sam-

fund, og de kan ikke danne Basis for en Bedømmelse af de afgørende Udviklingslinier.

En Økonomi, der reduceres til denne Dimension, minder om en Astronomi eller Fysik uden Gravitationskonstanten. Robbins har sagt, at Manglen ved den ricardianske Økonomi var, »at den ikke formaaede at trænge frem til Individernes Vurdering«. Kunde man ikke snarere sige, at Manglen ved den moderne subjektive Ligevægtsteori er, at den ikke har formaaet at trænge bag om Individernes Vurdering?

Ganske vist er de moderne Økonomer ikke klar over, at deres Videnskab er begrænset til et rent formelt Indhold. De anerkender ikke, at den Sammenhæng, de fremstiller, giver et ufyldstgørende Billede af de afgørende økonomiske Bevægelser i det nuværende Samfund. Ganske vist udleder man ogsaa visse Følgeslutninger, som finder Anvendelse paa praktiske Forhold. Jeg skal senere vise tre typiske Eksempler paa Resultater, man ofte mener at kunne udlede af den moderne Værditeori, men saadanne Følgeslutninger er efter min Mening kun mulige, fordi der i Ligevægtsteorien er indført en implicit Forudsætning — en Forudsætning, som jeg mener er urigtig. Ligesom Tryllekunstnerens Kanin kun kan trylles frem af Hatten, fordi den hele Tiden har været der, saaledes er visse praktiske Doktriner, som udledes af Værdilæren, og som fremtræder med videnskabelig Autoritet, kun mulige som Følge af, at de nødvendige Forudsætninger i Forvejen er blevet indsmuglet i Teorien. Den afgørende af disse Forudsætninger vil jeg betegne som Forudsætningen om den individuelle Viljes Autonomi.

Saasnart denne Forudsætning er blevet præciseret, er det efter min Mening indlysende, at den er uegnet. Naar man først har set Kaninen, mister Tryllekunstnerens Trick sin Virkning. Hvis Individernes Vilje skulde være autonom, maatte den være fri, skulde den være fri, maatte den formentlig være lige med Hensyn til Muligheder og ydre Kendetegn. Forudsætningen er ensbetydende med, at de økonomiske Fænomener styres af en Række Kontraktsforhold, der indgaas frit mellem et Samfunds Individ, der hver især er klar over sine Behov og kender alle de Alternativer, der staar ham aabne. Dette betyder i Virkeligheden, at man ser bort fra Samfundets Klassedeling. Det er ganske elementært, at Markedsefterspørgslen afhænger af Indkomstfordelingen, men følgelig ligger der en vis Cirkelslutning i ethvert Forsøg paa at udlede Produktionsfaktorenes Værdi af Varernes Værdi, siden

denne selv er en Funktion af Indkomstfordelingen. Der er dog ogsaa en dybereliggende Vanskelighed, som viser sig, naar man betragter den Indflydelse paa Individernes Attraa, som udøves af Sædvaner og Avertering. Det ses da, at den individuelle Attraa og den individuelle Vurderingsskala fra at være en uafhængig bliver en afhængig Variabel i Problemet.

Hvad først Sædvanerne angaar, er deres Tilstedeværelse ensbetydende med, at den enkeltes Ønsker er bestemt af de manges, følgelig kan den samlede Efterspørgsel ikke betragtes som en Sum af Individernes, men desuden er det urimeligt at betragte Sædvanerne som uafhængige af Prisen; de er selv i høj Grad bestemt af Prisforholdene. Vanskeligheden kan kun overvindes og Ligningssystemet kan kun gøres løseligt ved at indføre Sædvanerne i Ligningssystemet som en vilkaarlig Konstant, eller ved at tage Gruppens Efterspørgsel som Udgangspunkt, eller ved at tænke sig fuldt ud rationelle, hedonistiske Individuer, hvis Attraa er dybt forankret i en indre og instinktiv Nytte-Sans. Oftest er denne Vanskelighed blevet omgaaet, eller man har bestridt dens praktiske Betydning. Saaledes forudsætter Marshall, at den Attraa, der fremkalder de økonomiske Handlinger, er identisk med den Tilfredsstillelse, de skaffer, medens Pigou simpelthen erklærer, at Forskellen er uden Betydning. Men bortset fra Efterspørgslen efter de mest elementære, fysiske Livsfornødenheder, er dette næppe rigtigt. I alle andre Tilfælde spiller Sædvaner en tydelig og betydningsfuld Rolle, Sædvaner, som undergaar en stadig Forandring, og som dannes under Paavirkning af Opdragelse og Uddannelse, af Bevidstheden om en Klassestandard og af talrige andre komplicerede Forhold.

Paa lignende Maade bevirker Averteringen, at Efterspørgselsfunktionerne ikke kan betragtes som uafhængigt variable i Prisdannelsesprocessen, men selv er Funktioner af Sælgerens Politik. Jeg er ikke i Stand til at afgøre, hvorvidt det maatte være muligt ved at indføre yderligere Forudsætninger at opstille et determineret Ligevægtssystem gældende for en Tilstand af imperfekt Konkurrence i Forbindelse med Avertering. I »Theory of Monopolistic Competition« drøfter Chamberlin dette Problem meget indgaaende uden at naa til en fuldstændig Løsning. I alle Tilfælde er det ganske klart, at »Forudsætningen om den individuelle Viljes Autonomi« og de Slutninger, der bygger paa den, ikke kan finde Anvendelse her. Hvilken Betydning kan f. Eks. tillægges en Handelsteori, der betragter den internationale Handel som be-

stemt ved Samspillet mellem Varernes relative Efterspørgsels-elasticitet i de forskellige Lande, uden at tage Hensyn til den mangeartede Paavirkning af Efterspørgslen, som spiller en saa væsentlig Rolle under Nutidens Imperialisme. Under Former som »Buy British« Propaganda eller ved Indvirkning paa Befolknings-sædvanerne i Kolonierne øves der en systematisk Indflydelse paa Efterspørgslen i Retning af de Varer, de herskende Lande har de bedste Betingelser for at frembringe. Kun ved at bygge paa en Forudsætning som Marshalls, kun ved at aflede Efterspørgslen af en fundamental, subjektiv Konstant, som er upaavirkelig af Avertering og Opfindelser, fordi den er virkelig rationel, kan man opstille en holdbar Prisdannelseslære, — men den bliver værdiløs, fordi den ikke svarer til Virkeligheden.

Naar man dernæst betragter Udbudssiden, bliver det ganske tydeligt, at Forsøget paa at udforme et System paa rent subjektiv Basis bygger paa Sand. Hvad enten Problemstillingen er Marshalls eller Cassels, forsvinder den klassiske Økonomis afgørende Grundbegreb, Omkostningsbegrebet og det dermed sammenhørende Surplusbegreb. Uden dette Kriterium er det imidlertid umuligt at besvare de vigtige Spørgsmaal om Klasseindkomsternes Bevægelser og disse Bevægelseres Betydning. Efter min Mening kan disse Spørgsmaal end ikke stilles.

Marshall har forsøgt at bibeholde det klassiske Realomkostningsbegreb og indpasse det i den subjektive Teori. Jevons havde anvendt Begrebet »disutility« som en Konstant i Værdiligningerne. Marshall bruger Udtrykket »efforts and sacrifices«. »Rent« eller »surplus« opfattes som en Betaling, der ikke svarer til nogen Anstrengelse eller noget Offer, men som en uproduktiv Betaling eller en uproduktiv Indkomstkategori i den Forstand, at den kan beskattes eller afskaffes uden at den produktive Ydelse ophører.

Dette Forsøg paa at opfatte Realomkostningerne subjektivt ligger paa Linie med *Mc Cullocks* Udtalelse: »the products of the same sacrifice or of the same toil and trouble . . . must always . . . be of the same real value« og *Seniors* Introduktion af Begrebet »Abstinens« som en ny Omkostningskategori. Men som med *Seniors* Abstinens saaledes ogsaa med Marshalls Realomkostning, det er umuligt at afgrænse dette Begreb fra det som *Davenport* har benævnt »opportunity cost«. *Senior* kom til det Resultat, at »Opsparing« af arvet Formue i k k e medførte Abstinens, men dette er aabenbart utilfredsstillende. Som *Cannan* har paavist, medfører det, at Størstedelen af det, der sædvanligt kaldes Profit, maa

opfattes som Rente. Det er faktisk meget vanskeligt at tillægge Begrebet »Offer« nogen anden Mening end den rent relative, at opgive et muligt Alternativ. Dette er da ogsaa det fremherskende Synspunkt i Dag, men dermed opgiver man Grundlaget for en Adskillelse mellem surplus og Realomkostninger, mellem produktive og ikke-produktive Indkomstformer. Det Offer, der ligger bag en eller anden Ydelse, er afhængig af den paagældende Persons økonomiske Forhold. Udbudsprisen vil bero paa Grænsenytten af hans Indkomst, altsaa paa Størrelsen af hans Formue og Indtægt. »Ofret« er en Funktion af Mulighederne (opportunities) og kun den, der er ganske uden Muligheder, er ude af Stand til at bringe noget Offer. »Ofret« er helt og holdent afhængigt af den enkeltes sociale Placering og ikke af hans Behov eller af hans Handlingers objektive Karakter, og følgelig er det aabenbart meningsløst som Kriterium for en Sondring mellem forskellige Arter af Klasseindkomster.

For at komme uden om Vanskeligheden ved det subjektive Realomkostningsbegreb er det blevet stadigt mere almindeligt simpelthen at forudsætte en begrænset Mængde af Produktionsfaktorerne som given. Prisdannelsesproblemet løses da ved Hjælp af Grænseefterspørgselsprincippet. Faktorerens Pris bestemmes ved deres Grænseproduktivitet, som igen afhænger af de relative Forraad og de tekniske Koëfficienter, og dette udsiger kun, at de sælges til Konkurrencepriser i Overensstemmelse med den enkelte Faktors Andel i Produktionsprocessen og i Overensstemmelse med Efterspørgslen efter de fremstillede Varer. I denne Form er Grænseproduktivitetsprincippet næppe stort andet end en Definition af Produktionsfaktorernes Konkurrencepris. Den Løsning, man naar ad denne Vej, er rent formel og gaar uden om Kærnen i Fordelingsproblemet. Marshall gør selv opmærksom paa, at en saadan Teori ikke er en virkelig Fordelingslære, fordi det i sidste Instans er Mængderne af de forskellige Faktorer, der bestemmer Faktorpriserne. Hermed abstraherer man fra alt andet end Faktorerens tekniske Egenskaber, man abstraherer fra Forholdet mellem Faktorerne og de Personer, der ejer dem, saavel som fra Ejerens Placering i Samfundet. Ikke des mindre er det netop disse Omstændigheder, der er afgørende for Modsætningsforholdet mellem Klasseindkomsterne, og det er kun ud fra disse Forhold, man kan bedømme Mulighederne for fremtidige Forskydninger mellem Klasseindkomsterne og bedømme disse Forskydningers Betydning. Dersom Produktionsfaktorerne simpelthen op-

fattes som et Antal forskellige Ydelser, x , y , z o. s. v., dersom de endvidere defineres saaledes, at der kan tænkes at være et uendeligt stort Antal, og dersom man endelig, som Wicksteed har foreslaaet, anvender en Definition, der gør »Forbruget« eller »goodwill« eller »commercial pushfulness« til Produktionsfaktorer, opererer man under saa abstrakte Forudsætninger, at det synes ganske klart, at man ikke kan opnaa Resultater, der har Gyldighed for det virkelige Samfund.

Det er f. Eks. klart, at det betyder en afgørende Forskel for Arbejdets Udbudspris, om der er Tale om Personer, for hvem Arbejdet er den eneste Indkomstkilde, eller om Personer, der tillige ejer Jord eller Kapital (Bønder eller selvstændige Haandværkere). Desuden er Arbejdets Udbudspris tildels bestemt af den gældende Løn, i Kraft af dennes Virkning paa Arbejdslønnens Grænsenyttelighed. Dette kan, som andensteds paavist¹⁾, bevirke, at Arbejdsmarkedets Prisdannelsesproblem bliver indetermineret, og at det følgelig bliver umuligt at postulere et »normalt« eller »økonomisk rigtigt« Lønniveau. Som et andet Eksempel skal nævnes Cassels Diskussion af Rentefodens fremtidige Udvikling, der, som Wicksell har paavist, ganske omgaar det afgørende vigtige Spørgsmaal om den fremtidige Befolkningstilvækst og om den fremtidige Udbudspris paa Arbejde.

I Modsætning til de andre Produktionsfaktoreres Pris er Arbejdslønnen en Produktionsomkostning, og dette medfører Konsekvenser, som er af væsentlig Betydning, men som hyppigt overses. Arbejdslønnen repræsenterer aabenbart en Art Erstatning af forbrugt menneskelig Energi, en Erstatning, som ikke finder Sted under meget lave Lønninger eller under Arbejdsløshed. Lønnen er derfor, set fra Samfundets Synspunkt, en Omkostning i Modsætning til Kapitalrente og Jordrente, der er Betalinger udover det nødvendige til Faktorernes Vedligeholdelse. Kapitalrente og Jordrente er Leje af knappe Produktionsmidler, Arbejdsløn er en Betaling for Retten til at udnytte og udtømme Forraad af menneskelig Energi, følgelig er Arbejdslønnen en nødvendig produktiv Betaling i en Forstand, i hvilken Kapitalrente og Jordrente er uproduktive. Det er et interessant omend ikke direkte relevant Spørgsmaal, hvorvidt »Nationalindkomsten« og dens Fordeling ikke burde opgøres efter Fradrag af en Arbejdsløn svarende til Eksistensminimumet. Hvorom alting er, har Betragtningen vidtræk-

1) Economic Journal, December 1929.

kende Konsekvenser for en »laissez faire« Teori om Arbejdsmarkedet og for en Beskatningsteori.

I »Essay on the Scope and Significance of Economic Science« har Robbins fornylig udtalt, at den moderne Nationaløkonomis Resultater ikke paa nogen Maade bygger paa Erfaringer eller historiske Kendsgerninger, men »is implicit in our definition of the subject matter of Economic Science as a whole«. Som en logisk holdbar Definition af Nationaløkonomi opstiller han dernæst Problemet »adapting scarce means to given purposes«. Dette er efter min Mening ganske korrekt med Hensyn til den moderne Ligevægtsteori, men det er samtidig en ganske ødelæggende Definition, som gør Økonomien til et rent tautologisk System. Hvorledes kan en Lære, som ikke indeholder noget Element fra den virkelige Verden, danne Grundlag for en Bedømmelse af de virkelige Forhold? Som en Øvelse i logiske Slutninger, som en Gren af den matematiske Teknik kan den muligvis have en vis Betydning, men det er klart, at de økonomiske Love, den kan opstille, ikke har nogen Lighed med den klassiske Økonomis. De kan ikke udsige noget væsentligt om den virkelige økonomiske Ligevægt, men kun om Ligevægtsbetingelserne i en Række mulige, hypotetiske Tilstande, og dette betyder næppe stort andet end at opstille en udvidet Definition af Ligevægtsbegrebet. For at postulere en realistisk »Normaltilstand«, som med rimelig Tilnærmelse svarer til virkelige Tendenser i det økonomiske Liv, og som derfor er anvendelig ved Undersøgelsen af »Samfundets økonomiske Udviklingslove«, maa man nødvendigvis bygge paa en Værdilære, der er knyttet til en Omkostningsteori. De afgørende Faktorer, der bestemmer en saadan »Normaltilstand«, er saavidt jeg kan se ikke udtømt med de menneskelige Bevidsthedsfænomener og Individernes Reaktionsomraade, og en saadan Teori kan derfor ikke udformes paa det subjektive Grundlag.

Til Slut skal jeg nævne tre Resultater, som man i Almindelighed mener at kunne udlede af den moderne Teori, men som — saafremt mine tidligere Paastande er holdbare — bygger paa utiladelige Slutninger.

Det første er den Paastand, at den Ligevægt, som opnaas under fri Konkurrence, giver den største Nytte og de mindste Omkostninger og derfor i denne Betydning er den »økonomisk rigtige« Tilstand. Denne Tanke spillede en stor Rolle for de tidlige Utilitetsteoretikere, der ved Hjælp af Utilitetsbegrebet sluttede, at det

Bytteforhold, der betingede det fri Markeds Ligevægt, samtidigt gav begge Parter den størst mulige Nytte. Allerede den Omstændighed, at der under Tuskhandel ikke er eet, men flere Ligevægtpunkter, burde have manet til Forsigtighed, men iøvrigt er Tanken blevet gendrevet saa kraftigt, at det er overflødigt at imødegaa den paa dette Sted. Birck bygger f. Eks. sin Kritik paa den ulige Indkomstfordeling og paa Uoverensstemmelsen mellem Gennemsnits- og Grænseomkostninger under det tiltagende Udbyttes Lov.

Tanken dukker dog stadig op, den hævdes at gælde under en nogenlunde lige Indkomstfordeling og er genoptaget af Socialismens Kritikere. Mises hævder, at den socialistiske Produktion maa være »uøkonomisk«, idet den ikke ledes af et »rationelt økonomisk« Princip. Dette Argument hviler paa den Antagelse, at netop den Ligevægtstilstand, der opstaar paa et frit Marked, er at foretrække fremfor enhver anden af de mange mulige Ligevægtstilstande, der kan tænkes under en socialistisk Samfundsorden. Det forudsætter, at de Mængder, som udtrykkes i det fri Markeds Vurderinger, er af virkelig Betydning, at de virkelig giver et objektivt Udtryk for Nytte og Ulyst, og at det er nødvendigt at konstatere disse objektive Nyttekvanta ved Hjælp af et Marked, hvis Resultat ikke skal blive en »uøkonomisk« Udnyttelse af Hjælpesilderne. Uden denne Forudsætning er den omtalte Slutning ganske meningsløs. Det er paa Forhaand udelukket, at drage Slutninger af denne Art paa Grundlag af en ren Ligevægtsteori. En saadan kan kun angive den Ligevægtstilstand, som svarer til bestemte Muligheder, men den savner ethvert Kriterium til Vurdering af de forskellige mulige Ligevægtstilstande. En saadan Vurdering er kun mulig, naar man indfører nye Forudsætninger, som f. Eks. den jeg har kaldt Forudsætningen om den individuelle Viljes Autonomi. Mine Bemærkninger finder ogsaa Gyldighed overfor saadanne Postulater som Cassels: »new lines of economic policy, adopted by social reformers, which promise anything for the future, tend merely to work out the classical ideal of a system of prices« eller Wiesers: »The Communist State must retain the same law in force or its economy will become chaos«. Saadanne Sætninger er enten indholdsløse eller forkerte. Hvis Ordene »Lov« eller »Prissystem« er rene ligevægtsteoretiske Begreber, har de kun formel Betydning, og at paastaa, at de »vedblivende maa gælde« i et kommunistisk Samfund er omtrent det samme som at sige, at et planøkonomisk Samfund maa ledes efter Euklids eller Differentialregningens Regler.

Mit andet Eksempel omhandler en Tanke, som ligger bag de fleste af Nutidens Konjunkturteorier, nemlig denne, at Kriseaarsagerne maa søges i Forhold, som bryder en eksisterende Ligevægt eller som modarbejder de ligevægtssøgende Kræfter, og ikke i en lovmæssig Ejendommelighed ved de økonomiske Forandringer, ikke i selve Overgangen fra en Ligevægtstilstand til en anden. Hvis de ligevægtssøgende Kræfter kunde virke uforstyrret, vilde Overgangen kunne ske uden Forstyrrelser. Kriserne skyldes altsaa Tilpasningsvanskeligheder og ikke selve Systemets Struktur. En saadan Antagelse er, saavidt jeg kan se, fælles for de fleste monetære Konjunkturteorier og den moderne østrigske Kapitalteori, saavel som for de Teorier, der søger en Forklaring i Uoverensstemmelsen mellem Markedsrenten og den »naturlige« Rente. Den stiltiende Forudsætning, som ligger bag, er af samme Art som den, der laa bag Says klassiske Lov, der førte til Slutningen om Umuligheden af almindelig Overproduktion. Den er ensbetydende med at bestride, at Klasseindkomsternes relative Bevægelser er af nogen væsentlig Betydning. Da Indkomsterne kun er Priser paa forskellige produktive Ydelser, kan man ikke tillægge deres Variationer anden Betydning end Forskydningerne i Varepriserne. Hvis Efterspørgselsforholdene ændres, maa man indstille sig paa en ny Ligevægtstilstand. En Forskydning mellem Profit og Arbejds løn har ikke større Betydning end en Forskydning mellem Bomuldsprisen og Jernprisen, og en økonomisk Udvikling, der formindsker Profitten og forøger Arbejds lønnen, kan forløbe ganske jævnt — ogsaa i et socialistisk Samfund. Ikke des mindre er det klart, at i et Klassesamfund, hvor en bestemt Klasses Stræben efter Profit er det fremherskende Motiv til Iværksættelse af Investering og Produktion, maa en Formindskelse af Profitten have ganske andre Konsekvenser end et Fald af Arbejds lønnen. Faldende Løn og voksende Profit kan fremkalde Udvidelser, medens stigende Løn og aftagende Profit kan fremkalde Produktionsindskrænkninger, idet der investeres mindre, naar Rentabiliteten synker. At bestride dette, er at bestride det afgørende Træk i den kapitalistiske Samfundsorden.

Som et tredie Eksempel skal jeg nævne den ikke ualmindelige Betragtning, at den moderne Værdilære, især Grænseproduktivitetslæren, paa en eller anden Maade skulde være i Stand til at modbevise den marxistiske Udbytningsteori, og at den (i Modsætning til Ricardo og Marx) er i Stand til at paavise, at der hersker fuld Harmoni mellem de forskellige Samfundsklassers Interesser,

idet nemlig ingen af Klasseindkomsterne kan karakteriseres som »uproduktive«. Faktisk kan den moderne Værdilære hverken bevise eller modbevise noget saadant. Selve dens Grundbegreber og dens Problemstilling gør et saadant Spørgsmaal meningsløst. Og dog er det ingenlunde ualmindeligt, at Økonomerne tillægger deres Resultater Betydning i denne Retning. F. Eks. har Pareto sondret mellem »activities directed or transformation of economic goods« og »activities directed to the appropriation of goods produced by others«, svarende til den klassiske Sondring mellem Omkostninger og surplus. Pigou, der citerer denne Udtalelse, hævder, at man kan se bort fra »acts or mere appropriation«, idet det kan forudsættes, at »when one man obtains goods from another man, he is conceived to obtain them by a process of exchange in the open market, where the bargainers on both sides are reasonably competent and reasonably cognisant of the conditions«. Dette er enten en blot og bar Tautologi, i den Forstand, at »acts of mere appropriation« simpelt hen defineres som Erhvervelse af Goder paa anden Maade end ved Bytte i det aabne Marked, eller en uberegtiget Slutning, som ikke kan udledes af Pristeorien, hvis man opstiller en Definition med virkeligt Indhold.

Wicksteed gør sig skyldig i en lignende Fejltagelse, naar han siger, at Monopolister opnaar »more than their distributive share in the product as measured by their marginal industrial efficiency«. Da »marginal industrial efficiency« kun er en Del af Definitionen af »the price of a service under competitive conditions«, siger denne Sætning intet andet end, at Monopolprisen er forskellig fra Prisen under fri Konkurrence. Grænseproduktivitetsteorien indeholder intet andet end en Bestemmelse af Prisen paa forskellige produktive Ydelser under fri Markedsvilkaar. Da den, for atter at citere Wicksteed, søger Fordelingslovene »not in the special nature of the service rendered by the several factors, but in the common fact of service rendered«, saa ser den ex hypothesi bort fra deres indbyrdes Forskelligheder og betragter dem som ensartede. Dette forklarer, hvorledes Wicksteed, der opererede med abstrakte Faktorer x , y , z , som kun adskilte sig indbyrdes ved deres matematiske Benævnelse, var i Stand til at paavise, at Begrebet »rent« opfattet som en »residual payment« var uden Mening. Det er overflødigt at sige, at en Adskillelse mellem forskellige Arter af Klasseindkomster ikke lader sig deducere fra Matematikens Regler. Naar man beskæftiger sig med Faktorernes Prisdannelse som bestemt af Efterspørgslen, kan man ikke finde

noget Modsætningsforhold mellem dem indbyrdes og deres Prisdannelse. Alle Ydelser, som paa een Gang er knappe og efterspurgte, og derfor er »økonomiske Goder«, er i denne Henseende af samme Art og i lige Grad »nødvendige«. Naar man siger, at en Indkomst kun kan opnaas til Gengæld for en Ydelse, indeholder dette intet mere end, at Værdi forudsætter Efterspørgsel, og at selv den mest ublu Monopolist aldrig kan betinge sig mere end Værdien af den »Ydelse«, han sælger. Alt, der paa een Gang er knapt og efterspurgt, har en Pris, og dets Ejer opnaar en Indkomst, ergo er alle Indkomster af samme Art. Gør dette Resultat os klogere end vi var i Forvejen?

Det er klart, at hvis der findes et Kriterium for en Sondring mellem forskellige Indkomstarter, som Paretos eller den klassiske Økonomis, saa kan denne Sondring ikke udtrykkes ved Begreber, som ex hypothesi udelukker den. Den kan kun formuleres paa Basis af Produktionsfaktorernes Udbud, paa Basis af Forhold vedrørende de Personer eller Klasser, som staar bag Udbudet, paa Basis af Forholdet mellem Personerne og de abstrakte Faktorer, paa Basis af Personernes Placering i Samfundet, paa Basis af selve Produktionens Karakter eller paa Basis af de Vilkaar, hvorunder Produktionen foregaar. Med andre Ord, Sondringen kan kun udtrykkes ved Hjælp af et eller andet passende Begreb, som f. Eks. det klassiske Realomkostningsbegreb. Ikke Mennesket som et abstrakt Individ, men Mennesker under visse Samfundsforhold og visse Besiddelsesforhold; ikke Mennesket med dets rent subjektive Egenskaber, men Mennesket saaledes som dets Vilje og Handlemaade er formet af de samfundsmæssige Vilkaar, der igen er et Produkt af den historiske Udvikling — dette maa være Udgangspunktet for enhver Videnskab, der vil udforske »Samfundets økonomiske Udviklingslove«.

Dette synes i alt Fald at være Nationaløkonomiens sande Tradition, og ved at svinge denne, synes den moderne subjektive Økonomi ikke blot at have frigjort sig fra ethiske og politiske Forudsætninger, som var en Hindring for den videnskabelige Forskning (som Myrdal hævder), men tillige at have mistet Evnen til en realistisk Behandling af de Problemer, jeg har kaldt de »makroskopiske«. Dette Tab er ikke mindre virkeligt, fordi det sjældent vedgaas eller sjældent erkendes.
